

Horia Lovinescu

Condiția scriitorului de teatru

Am scris pe această temă atâtea articole și am vorbit de atâtea ori în tot soiul de ședințe, încât mă întreb ce diavol încăpăținat sau ironic mă determină să repet lucruri pe care eu le spun, eu le aud. Sentimentul inutilității ajunge puiă la urmă paralizant.

Am recunoscut totdeauna că autorul dramatic — vorbesc de cel care-și consacră cele mai bune însușiri și aproape întreaga sa viață literară teatrului — reprezintă o speță ciudată.

Actorii îl privesc de cele mai multe ori ca pe un scriitor ce se cam amestecă unde nu-i fierbe oala, iar confrății lui de condei îi atribuie îndeobște cu generozitate o bogată competență în arta dramatică, dar o mult mai puțină și mai diletantă pricepere în ceea ce privește arta scrisului.

A reaminti faptul că Shakespeare sau Molière au fost practicieni ai scenei, și că, pe de altă parte constelațiile eterne ale literaturii ar fi chioare fără stelele de primă mărime ale scriitorilor de teatru, — e zadarnic.

Imperturbabile, prejudecățile continuă să funcționeze și acea formulă condescendentă „voi dramaturgii”, cu care ni se adresează ceilalți confrăți în ale scrisului, nu cedează decît în fața reușitelor de geniu. Atunci toți se simt solidari și dragi tovarăși de breaslă cu Sofocle, Ibsen, sau măcar Ionesco.

Aș vrea să fiu crezut pe cuvînt că scriu aceste rinduri fără parapon sau amărăciune, ci doar din dorința de a constata un fapt pe care, dincolo de aspectele lui neplăcute sau comice, îl socotesc în fond explicabil și nu lipsit de temei.

E foarte probabil că ceea ce numeam „prejudecăți” să ascundă de fapt rațiuni profunde și reale.

Scriitorul de teatru — detest termenul de dramaturg care, dealfel, în alte limbi înseamnă altceva — e un soi de fenomen hibrid, ce-și extrage substanța artistică din două experiențe spirituale diferite. Hibriditatea nu este însă cu necesitate artificioasă și debilă, ci poate produce exemplare superioare și viguroase.

Ce anume determină pe un anumit tip de scriitor să scrie teatru e o chestiune mai complicată, ce n-are rost să fie discutată aici și nici nu m-aș încumeta eu să-i găsesc rezolvarea. Aș spune doar că autorul dramatic simte probabil mai intens nostalgia artei ca act magic colectiv și imediat operant asupra colectivității.

Iată deci că nu neg deloc rudenia de frați vitregi între scriitorii dramatici și ceilalți scriitori, dar revindic ca acest fapt obiectiv să fie recunoscut ca atare, adică în sensul unei diferențieri specifice și nu al unei discriminări penibile atît pentru cei ce-o fac, cit și pentru unii — mai slabi de înger — din cei ce o suportă.

Am spus că scriu rindurile acestea fără patimă sau amărăciune. Și nu le-aș fi scris deloc — deoarece personal găsesc chestiunea total lipsită de interes real — dacă relațiile cam încordate dintre autorii dramatici și colegii lor nu s-ar fi accentuat acum, în urma creării Asociației Scriitorilor din București și în preajma Conferinței Naționale a Scriitorilor.

Aici spiritul de breaslă mă silește să interviu. Oricare ar fi justificările legale, absența totală a autorilor dramatici din Comitetul de conducere al Asociației, precum și reprezentarea lor dintotdeauna derizorie în Biroul Uniunii, rămân fapte pe cit de anormale pe atât de incontestabile.

Sînt deci obligat să reamintesc niște lucruri bine cunoscute, trivial de banale aș spune, dar pe lângă care se trece de prea multă vreme cu ridicări din umeri.

Se vorbește de ani de zile cu un fel de grijă și înduioșare paternalistă de „rămînera în urmă” a dramaturgiei noastre. Fraza a devenit o formulă rituală în toate rapoartele ce se țin la ocazii importante ale vieții Uniunii Scriitorilor, la acele bilanțuri în care, cu uluitoare dezinvoltură, se împart certificate de genialitate ori mici bacșișuri consolatoare.

În primul rînd afirmația, dacă a fost cîndva valabilă, e depășită. Proporțional vorbind — și nu se poate vorbi realist decît astfel — dramaturgia românească actuală are cîteva izbînzi ce nu stau cu nimic în urma reușitelor din celelalte domenii ale literaturii. Ba mai mult, îndrăznesc să afirm că într-un gen cu tradiție săracă la noi, perioada postbelică a adus o surprinzătoare îmbogățire.

Adevărul este că dacă literatura noastră dramatică nu și-a realizat în amploare și profunzime ambițiile la care ar avea dreptul să rivnească, aceasta se datorește servituților deosebit de grele și de tot felul la care e supus genul.

Unele din aceste servituți, scriitorul de teatru le acceptă, ba chiar le revendică cu un titlu de mîndrie. E vorba de obligația prezenței acute a dramaturgiei în actualitatea imediată, de răspunderile ei ideologice, de rigorigile formale atît de dificile ale genului, de confruntarea nemijlocită, nemiloasă cu un public pe cale de formare sau atras masiv de noi soiuri de divertismente. Altele, cum ar fi judecata mioapă, lipsa simțului de perspectivă, superficialitatea criticii, dezinteresul pentru difuzarea literaturii noastre dramatice peste hotare, raporturile ei administrative cu teatrele etc. constituie servituți negative, adevărate opreliști în fața unei dezvoltări normale.

Dar, fie că e vorba de greutateți fertile, care fac noblețea genului, fie că e vorba de carente ce trebuie înlăturate, cineva trebuie să le cunoască bine, să le înțeleagă, să pună umărul pentru a susține ceea ce e bun și a dărîma ceea ce e rău. Cine? Cei pe care soarta teatrului îi lasă mai mult sau mai puțin indiferenți ?

Trebuie să se înțeleagă că aici nu e vorba de a apăra interesele meschine sau susceptibilitățile nevricoase ale cîtorva scriitori ce s-ar simți nedreptățiți. Nu cred că Uniunea a făcut vreodată discriminări în sprijinul material acordat membrilor ei pe motivul că unii sînt romancieri și poeți, iar alții autori dramatici. Ar fi o afirmație calomnioasă. Dar nu e mai puțin adevărat că interesele atît de specifice ale dramaturgiei, statutul ei particular, n-au fost niciodată luate în serios. Or, repet, nu e vorba de interese personale ale unui grup de oameni, ci de cele ale teatrului românesc. Pentru că-n ultimă instanță prin literatura dramatică originală se justifică sau nu existența unui teatru românesc. Și soarta acestui teatru, cu multiplele și precisele lui obligații politice, ideologice, educative, artistice, reprezintă — nu fie cu supărare — o chestiune de interes general.

Iată de ce, în concluzie, socotesc perfect justificată aspirația scriitorilor de teatru de a vedea refăcută, în cadrul Uniunii Scriitorilor, vechea „Asociație a Autorilor Dramatici”, care nu s-a născut nici ea de florile mărlului, sau cel puțin de a-și asigura o reprezentare temeinică și activă în forurile de conducere ale Uniunii Scriitorilor și ale Asociației din București.

Și nimic nu mi se pare mai lipsit de spirit democratic, decît impunerea mecanică a principiului majorității dintr-o problemă care privește dezvoltarea egală și armonioasă a întregii noastre literaturi.

Nu e nici măcar o chestiune de echitate, ci de rațiune politică. Pentru că politica culturală, tot politică este.

